

КОНСОЛІДОВАНА ГРОМАДСЬКА ДУМКА: СПРОБА ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ

Анотація. Соціально-психологічний ракурс аналізу громадської думки потребує з'ясування того, як вона співвідноситься думкою індивідуальною. Зробити це можливо, розглядаючи громадську думку в рамках свідомості окремого індивіда. На рівні індивідуальної свідомості громадська думка являє собою реконструкцію людиною думок інших людей. При цьому реконструюватися може думка не однієї, а кількох груп, кількох спільнот. Відтак людина може бути носієм не однієї, а кількох «громадських думок», часто діаметрально протилежних. Припускається, що в залежності від того, наскільки суб'єктивно значущими видаються людям розбіжності між цими громадськими думками, наскільки істотними та великими вони їх вважають, як характеризують носіїв тих чи тих поглядів, як оцінюють їх можливості та ресурси, а також ймовірність узгодження різних поглядів тощо, зростають або зменшуються шанси вироблення спільної, єдиної, консолідованої думки спільноти. Не менше значення має і зміст наукових та побутових уявлень про консолідацію. Робиться висновок, що через чималу кількість та розмитість наявних визначень поняття «громадська думка», його операціоналізація потребує «петлеподібного» руху від теоретичного дослідження до емпіричного і назад. Для окреслення поняття «консолідована громадська думка» в просторі конкретних індикаторів як соціально-психологічного явища, що існує на рівні індивідуальної свідомості, пропонується використовувати наступні групи показників: оцінка ступеня розповсюдженості та співпадіння-

розбіжностей певних думок; особливості образу носіїв тої чи тої думки; оцінка можливостей вільно висловлюватись; наявність бажання та готовності спілкуватися, домовлятися тощо; орієнтація на ті чи ті правила досягнення спільної позиції, спільного бачення, ведення суперечок, вирішення конфліктів.

Ключові слова: громадська думка, індивідуальна думка, консолідація, конфлікт, управління, операціоналізація

Постановка проблеми. Консолідація українського суспільства сьогодні перетворилася з проблеми відсторонено-теоретичної до кричуще-практичної. Її актуальність відчують не тільки політики та науковці, але й переважна більшість пересічних громадян. Одним із ключів до відновлення єдності українського суспільства, на нашу думку, має стати формування консолідованої громадської думки щодо спірних суспільних проблем. При цьому інтуїтивно зрозуміло, що така консолідація не обов'язково має означати цілковиту однаковість. Більше того, однаковість може бути й небажаною. Консолідація завжди відносна, її максимізація має межі як з точки зору можливостей (за певною межею витрачені зусилля перестають давати співрозмірний ефект), так і стратегічних пріоритетів (є межа, за якою консолідація просто небажана, надлишкова). Мистецтво управління громадською думкою передбачає адекватне визначення необхідного рівня її консолідації, а також оцінку того, які кошти мають бути витрачені з найбільшим ефектом для отримання результату, найбільш близького до бажаного. Відтак управління громадською думкою потребує як відповідних технологій консолідації, так і способів оцінки ступеня консолідованості думок, а також визначення типів консолідації.

Аналіз останніх досліджень. Спроби емпірично оцінити ступінь консолідованості громадської думки неминує ставлять дослідника перед необхідністю певним визначити інтуїтивно би здавалося самоочевидні поняття «громадська думка» та «консолідація». Звернення до наявного досвіду таких спроб свідчить, що попри наявність кількох десятків визначень поняття «громадська думка», суперечки довкола нього й досі не вщухають. Більше того, безрезультатність спроб окреслити це явище у вигляді якогось одного загальновизнаного визначення та усвідомлення того, що прагнення сформулювати його стали ставкою у грі між соціальними групами (П. Шампань) породило точку зору, згідно з якою громадська думка являє собою «невловиму і неясну сутність» (К.Поппер), «добре обґрунтовану ілюзію» (П.Шампань), що власне «громадської думки не існує» (П.Бурдь'є), а наукового визначення (у позитивістському сенсі) дати неможливо. Бракує й власне соціально-психологічних досліджень тих явищ, що позначаються за допомогою поняття «громадська думка». Це є одною з причин того, що соціальні психологи змушені запозичувати визначення громадської думки, запропоновані соціологами. Зрозуміло, що специфіка соціально-психологічного розуміння цього феномену при цьому неминує втрачається.

Спроби з'ясувати, що громадська думка являє собою саме як соціально-психологічна реальність, неминує призводять до визнання необхідності розрізнити індивідуальну та громадську думку в межах свідомості кожної окремої людини [1]. Доцільності такого розрізнення водночас означає й необхідність визнання того, що людина може бути носієм не однієї, а кількох «громадських думок», які можуть бути не просто протилежними, а взаємовиключними, антагоністичними. В залежності від того, наскільки суб'єктивно значущими

видаються людям розбіжності між цими громадськими думками, наскільки істотними та великими вони їх вважають, як характеризують носіїв тих чи тих поглядів, як оцінюють їх можливості та ресурси, наскільки великою вважають ймовірність узгодження різних поглядів тощо, зростають або зменшуються шанси вироблення спільної, єдиної, консолідованої думки спільноти. Не менше значення має і зміст наукових та побутових уявлень про консолідацію. Зміст поняття «консолідація» до цього часу не ставав предметом детального соціально-психологічного аналізу, тому при окресленні його меж доводиться спиратися на досвід визначення цього терміну в етнографії, політології, соціології та інших наукових галузях.

Аналіз наявних наукових розвідок із цієї проблематики дають підстави стверджувати, що запит на розробку поняття «консолідації» та дотичних до нього понять – «солідарність», «партнерство», «інтеграція», «асоціація», «кооперація», «координація», «консенсус», «компроміс», «злука», «соборність» – зумовлений пошуком нових форм взаємодії, які б забезпечували і підтримували цілісність соціальної системи і ґрунтувалися на принципах взаємопорозуміння, взаємопроникнення, згоди, толерантності, співробітництва, соціальної справедливості, субсидіарності, соціальної гармонії та спільної відповідальності усіх суб'єктів взаємодії, а також могли ефективно протистояти тенденціям атомізації, диференціації, розшарування, дезінтеграції, поляризації. Ці форми взаємодії мають на меті урівноваження інтересів окремих осіб, груп, спільнот та суспільства в цілому. При розробці поняття «консолідація» важливим є визначення підходів до розуміння єдності і цілого, адже консолідація являє собою доволі специфічний вид (тип) цілісності (єдності). Оскільки загальноновизнаним є те, що громадська думка не є сумою думок індивідуальних, консолідована

громадська думка, як то кажуть за визначенням, може бути цілісністю лише надсумативною, а не сумативною. Надсумативним цілісностям притаманна різної тісноти взаємодія між частинами і наявність інтегративних властивостей цілого. Залежно від характеру взаємодії складових тої чи тої надсумативної цілісності та вираженості притаманних їм інтегративних властивостей різні науковці пропонують виокремлювати різні типи консолідації. Не менш важливе значення при виокремленні типів консолідації має й той центр тяжіння, та основа, на якій вона відбувається. В залежності від цього, зокрема, виокремлюють спонтанну, самочинну, стихійну і організовану, позитивну і негативну консолідацію, конструктивну і деструктивну, наступальну і оборонну, ситуативну (тимчасову) і тривалу (стійку) консолідацію, консолідацію навколо особи чи ідеї тощо. Ці різновиди консолідації уявляються нам як найзагальніші та позаісторичні, тобто такі, що діють у суспільствах будь-якого типу. Водночас досвід історії свідчить, що процеси консолідації в кожному епоху і в різних суспільствах мали й мають свою специфіку, яка накладається на усі вищезазначені різновиди консолідації, так би мовити, понизує їх.

Розрізнення типів консолідації визнається вельми істотним для визначення шляхів, способів та конкретних технологій її творення. Якщо основний вектор розвитку суспільства визначити як траєкторію руху від примусу до все більшої свободи, то за основу розробки моделей консолідації громадської думки можна було би взяти органічний (усвідомлювано-добровільний) та механічний (примітивно-примусовий) типи солідарності, свого часу запропоновані Е.Дюркгеймом. За механічного типу консолідації завдання буде сприйматися як узгодження різнорідних думок та прагнень шляхом нав'язування окремим особам владної волі або досягнення між ними

певних домовленостей, за органічного – потрібно створювати певні правила та настановлення, які б дозволяли людям діяти узгодженим чином, або ж обирати та використовувати серед наявних ті, які би сприяли досягненню спільних позицій та порозумінню.

Буденні уявлення про консолідацію, як свідчать відповідні дослідження, досить виразно виявляються у тих образах, з якими асоціюються поняття цілісності, згуртованості, єдності, солідарності тощо. Їх результати свідчать про те, що одні люди схильні бачити основною єдності силу і владу, інші – економічні умови і освіту. Одні діяльнісну основу єднання шукають у відновленні минулого досвіду, інші більшою мірою орієнтуються на новий досвід, на майбутнє тощо.

Пропонований ракурс розгляду громадської думки як складової індивідуальної свідомості дозволяє визначити її, спрощено та образно кажучи, – як те, що люди «думають» про те, що «думають» люди. А оскільки люди, як правило, розуміють, що різні групи людей є носіями різних думок, які можуть як взаємодоповнювати одна одну і ставати основою плідних дискусій, так і спричинювати протистояння, конфлікти, сутички тощо, важливо мати можливість визначати, за яких умов громадська думка може вважатися консолідованою, а за яких – ні. Ця задача не є суто пізнавальною. Адже те, як люди сприймають та оцінюють наявні розбіжності у поглядах і думках певних спільнот, не може не позначатися на ступені консолідованості того рівня громадської думки, який зазвичай фіксується під час соціологічних опитувань. Вирішення цієї задачі дозволить визначати, за яких умов наявність значної кількості респондентів, які дотримуються протилежних позицій, свідчить про розкол громадської думки, а за яких – вказують лише на її розмаїття та плюралізм.

Відтак *маємо на меті* операціоналізувати поняття «консолідована громадська думка», що розглядається як складова індивідуальної свідомості. У найбільш загальному вигляді визначити це начебто й нескладно – варто лише з'ясувати, як люди оцінюють характер розбіжностей у поглядах представників різних груп, які емоції та почуття у них при цьому виникають, як вони оцінюють можливості та перспективи подолання виявлених суперечностей, які із способів обстоювання своєї позиції вони вважають прийнятними, а процедури розв'язання існуючих протиріч і ухвалення спільного рішення – легітимними тощо.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, у широкому сенсі операціоналізація являє собою процес приведення понять до такого вигляду, який дозволяє оперувати ними при вирішенні практичних задач. Цей процес передбачає перетворення абстрактного поняття в конкретний науковий термін. У більш вузькому сенсі операціоналізація – це специфічна наукова процедура встановлення зв'язку концептуального апарату дослідження з його методичним інструментарієм, спрямована на приведення поняття до вимірюваного вигляду, перетворення його на змінну, яку можна емпірично зафіксувати. Завдяки цьому операціоналізація надає можливість будь-кому пересвідчитися у тому, що зафіксованому у понятті явищі дійсно притаманні ті властивості, які йому приписуються.

Спроби операціоналізації поняття «консолідована громадська думка», що знаходиться в стані, який Л.С. Виготський характеризував як «смутне знання», прирікають дослідника на неминуче «петлеподібний» рух від теоретичного дослідження до емпіричного і назад, окреслюючи поняття в просторі конкретних індикаторів. Оскільки етап теоретичної операціоналізації, призначенням якого є чітке окреслення меж поняття у

полі можливих тлумачень нами пройдений (його результати викладено вище), варто перейти до наступного етапу – вибору операціональних визначень для понять, що передбачає зазначення емпіричних значень теоретичних смислів. Отже, спробуємо перевести поняття «консолідована громадська думка» в індикатори, точніше у так звані індикаторні поняття, завдання яких перевести це поняття із категорії таких, що не може бути виміряне безпосередньо, до категорії тих, що можна зафіксувати емпірично. До їх числа насамперед варто віднести суб'єктивну оцінку ступеня розповсюдженості певних думок. Якщо певна думка сприймається людиною як єдино можлива, безальтернативна, загальновизнана, притаманна усім людям без виключення, як щось цілком природне, то рівень її консолідації, що називається за визначенням, є високим. Проте такі випадки скоріше є виключенням, ніж правилом. Зазвичай доводиться стикатися з тим, що людина одночасно є носієм різних громадських думок, тобто їй відомі погляди, що не збігаються. У цьому разі рівень їх консолідації насамперед визначатиметься суб'єктивною оцінкою розбіжностей між цими думками. Адже одна справа, якщо вони сприймаються як взаємопов'язані, й зовсім інша, якщо погляди поділяються на правильні та абсолютно неприйнятні, шкідливі тощо. При конструювання шкал для оцінки ступеня подібності-розбіжності думок можуть використовуватися наступні вербальні маркери: «ідентичні», «схожі», «подібні» – «кардинально відмінні», «взаємовиключні», «антагоністичні» тощо. Спроби деталізації цього показника з великою імовірністю можуть виявити, що оцінка думок і поглядів як непримиренних, антагоністичних зовсім не означає відсутність наявності так званих «точок консолідації», тобто ідей, цінностей, суджень, які поділяються усіма. Якщо люди бачать такі «точки консолідації», точки можливих компромісів, то це

підвищує шанси на вироблення якихось спільних підходів навіть за наявності здавалось б абсолютно взаємовиключних, ворожих позицій.

Водночас переконаність у тому, що всі мають однакову думку з того чи того питання, або відмінності у поглядах є неістотними, зовсім не означає, що ця переконаність відповідає дійсності. Причин виникнення такої ілюзії однотайності може бути чимало. Навіть у тому випадку, коли результати соціологічних опитувань начебто свідчать про високий рівень однотайності думок громадян, реальний ступінь консолідації громадської думки насправді може викликати великі сумніви. Наприклад, той факт, що понад 70% українських громадян висловлюються за єдину Україну, зовсім не означає наявності істотних, часто принципових розбіжностей щодо засадничих умов такої єдності.

Не меншого значення для визначення рівня консолідованості громадської думки є образ тих громад, які є її носіями, та оцінка взаємин між ними. Серед усього розмаїття можливих характеристик, які визначають сутність образів спільнот, що є носіями тих чи тих думок, найважливішими уявляються координати цих образів у семантичному просторі таких смислових вимірів як «СВІЙ» – «ЧУЖИЙ» – «ІНАКШИЙ». Важливість модальності та ступеня емоційної забарвленості образів носіїв нетотожних, а то й несумісних, взаємовиключних думок як чинника їх консолідованості, чи не найкраще передає приказка «милі сваряться – тільки тішаться». Соціальні психологи добре знають, що важливим є не тільки «ЩО» говориться, але й «КИМ» саме говориться. Сформованість інклюзивної ідентичності зазвичай є важливим чинником сприяння консолідованості громадської думки. Допоки представники громад, які висловлюють думки, що не поділяються іншими, ідентифікуються як «МИ», як «свої» чи принаймні

«інакші», шанси збереження (вироблення) консолідованої позиції, консолідованої думки у суспільстві лишаються доволі високими. Відсутність або недостатня сформованість такої ідентичності може загрожувати розколом як громадської думки, так і суспільства. Переконливим прикладом цього може бути нещодавна втрата Україною Криму, яка навряд чи була би можливою, якби не переважання регіональної ідентичності кримчан над загальноукраїнською, недостатня сформованість останньої.

Рівень консолідації громадської думки за наявності розмаїття позицій неможливо правильно оцінити, якщо не враховувати особливості емоційних стосунків між представниками різних спільнот. Насамперед йдеться про ступінь довіри, емпатії та взаєморозуміння між тими, хто дотримується різних поглядів. Наявність емпатійних зв'язків та довіри між сторонами уможлиблює інтеграційні, об'єднувальні процеси та прискорює пошук точок консолідації. Натомість їх відсутність, взаємні підозри та антипатія можуть призвести до руйнування навіть тих ідей, цінностей, смислів, що єднали суспільство.

Наявність бажання та готовності домовлятися, прагнення до пошуку компромісів, готовність слухати та спроможність чути інших – наступний важливий критерій консолідованої громадської думки. Наскільки важливим є наявність такого бажання для вироблення консолідованої позиції свідчить крилата ще із стародавніх часів фраза афінського адмірала Фемістокла: «Бий, але вислухай!», з якою він звернувся до командувача об'єднаним флотом греків Еврібіада, що в запалі суперечки замахнувся на нього. На жаль, донедавна вітчизняні ЗМІ рясніли не тільки закликами до єднання країни, але й заголовками на кшталт «Я не бажаю слухати Донбас», «Поки Донбас не зробить щось корисне, його не треба ані слухати, ані

бачити», а пропагандистський штамп «нам не треба розуміти Донбас», «там ні з ким розмовляти, і ні з ким домовлятися» міцно утвердився у свідомості багатьох українців.

Готовність та бажання спілкуватися з опонентами, домовлятися з ними варто розглядати в якості важливого показника консолідованості громадської думки, оскільки напряду пов'язані із наявністю комунікативних контактів, їх інтенсивністю, спрямованістю, емоційною атмосферою горнила формування громадської думки – обговорень та дискусій тощо. Доволі красномовними у цьому сенсі є результати всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України у березні 2014 р., згідно з якими майже 42% опитаних намагаються уникати спілкування з тими, чия точка зору на поточні суспільно-політичні події істотно відрізняється або й суперечить їхній власній [2]. Більше того, значна частина громадян готова часто виявляла готовність розірвати будь-які стосунки з тими, хто має інше світобачення. Подібна капсулізація навряд чи може сприяти досягненню суспільного консенсусу. Скоріше навпаки, прагнення до спілкування переважно а той виключно з тими, хто думає так само, як і ти сам, створює потужні комунікативні бар'єри, унеможлиблює шанси чути і розуміти одне одного. Інформативними показниками здатності громадської думки до консолідації може стати готовність її носіїв змінювати власну точку зору чи, навпаки, бажання вплинути на інших. У тому разі, коли у всіх сторін домінує прагнення змінити виключно думку опонентів, бажання їх переконати, повернути у власну віру, перспективи консолідації виглядають примарними. Втім, бажання та готовності дискутувати часто буває замало. Вони мають бути підкріплені відповідними правами та можливостями. У нашому випадку йдеться про оцінку

рівня безпечності публічного висловлювання тих чи тих точок зору. Характер очікуваних санкцій за висловлювання альтернативних думок може варіювати від громадського осуду, ізоляції (бойкоту), різноманітно-правових адміністративних обмежень і заборон до фізичного насильства та ізоляції і навіть убивств.

Нарешті, важливими показниками консолідації громадської думки можна вважати ті правила досягнення спільної позиції, спільного бачення, ведення суперечок, вирішення конфліктів тощо, на які орієнтуються та яких фактично дотримуються її носії. Багато з них, по суті, являють собою імпліцитні передумови консолідації, які, власне, й визначають її тип, проте, як правило, не усвідомлюються та не обговорюються, оскільки вважаються самоочевидними, природними, єдино можливими. Їх виявлення є вельми непростою, проте перспективною справою. Уявляється, що їх експлікація значною мірою може прояснити, як саме благими намірами моститься дорога до пекла, чому часто результат здавалося би шляхетних зусиль описується відомою фразою «хотіли як краще, а вийшло як завжди». Чимало з таких найбільш загальних правил, що визначають конкретні стратегії поведінки, зафіксовані у судженнях на кшталт: «мир – це виграна війна», «добро переможе зло. Воно поставить його на коліна і по зв'язочку вб'є», «гуманістами ми будемо після того, як знищимо ворогів», «усі переговори визначаються тим, у якої сторони під столом прихована більша палиця», «якщо буде потрібно, ми будемо посміхатися самому дияволу», «домовитися можна з ким завгодно та про що завгодно, було би бажання», «добро має бути з кулаками» тощо. На сьогодні суспільною практикою вироблено чимало правил вирішення суперечок і досягнення спільної позиції. Переважну їх більшість можна звести до наступних: безкомпромісна боротьба з хибними поглядами і ідеями, а

також з тими, хто їх поширює; делегування повноважень на прийняття рішення стосовно предмету суперечок третій стороні (посереднику); беззаперечне (добровільне чи примусове) підкорення меншості більшості; підкорення меншості більшості із збереженням прав меншості на пропаганду власних поглядів та критику більшості; надання меншості права вето при прийнятті рішень, забезпечення його представникам тих самих прав і можливостей у вираженні і пропаганді власних думок, що і представники більшості; максимально можливе врахування більшостю інтересів меншості; максимальне врахування позицій та інтересів усіх зацікавлених сторін; мінімізація переваг, які в результаті отримують усі сторони діалогу. Видається, що виявлення свідомої чи несвідомої орієнтації на ті чи інші правила, дозволить визначати тип та перспективи консолідації громадської думки та суспільства в цілому.

Висновки. Визначення типу та рівня консолідованості громадської думки на емпіричному рівні на сьогодні потребує «петлеподібного» руху від теоретичного дослідження до емпіричного і назад, що зумовлено розмитістю визначень поняття «громадська думка», наявністю чималої кількості його тлумачень. Для окреслення поняття «консолідована громадська думка» в просторі конкретних індикаторів як соціально-психологічного явища, що існує на рівні індивідуальної свідомості, варто використовувати наступні групи показників: оцінка ступеня розповсюдженості та співпадіння-розбіжностей певних думок; особливості образу носіїв тої чи тої думки; оцінка можливостей вільно висловлюватись; наявність бажання та готовності спілкуватися, домовлятися тощо; орієнтація на ті чи ті правила досягнення спільної позиції, спільного бачення, ведення суперечок, вирішення конфліктів.

Література

1. Оссовский В.Л. Проблема идентификации общественного мнения / В.Л. Оссовский // Социс. – 1999. – № 10. – С. 7–16.
2. Ossovskiy V.L. Problema identifikatsii obschestvennogo mneniya [Ossowski V.L The problem of identification the public opinion / VL Ossowski // Sotsis. – 1999. – № 10. – р. 7–16.]
3. Стан суспільної свідомості в Україні після падіння режиму Януковича. Березень' 2014 : інформаційний бюлетень / за ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. Л. П. Черниш. – К., 2014. – 56 с.
4. Stan suspil'noyi svidomosti v Ukrayini pislya padinnya rezhymu Yanukovycha [Condition of social consciousness in Ukraine after the fall of Yanukovych. March '2014: Newsletter / ed. M.M Slyusarevskij; Compiled by L.P Chernish. – K. 2014. – 56 p.]

Аннотация. Социально-психологический ракурс анализа общественного мнения требует выяснения того, как оно соотносится мнением индивидуальным. Сделать это возможно, рассматривая общественное мнение в рамках сознания отдельного индивида. На уровне индивидуального сознания общественное мнение представляет собой реконструкцию человеком мнений других людей. При этом реконструироваться может мнение не одной, а нескольких групп, нескольких сообществ. Поэтому человек может быть носителем не одного, а нескольких «общественных мнений», часто диаметрально противоположных. Предполагается, что в зависимости от того, насколько субъективно значимыми представляются людям разногласия между этими общественными мнениями, насколько существенными и большими они их считают, как характеризуют носителей тех или иных взглядов, как оценивают их возможности и ресурсы, а также вероятность согласования различных взглядов и т.д., увеличиваются или уменьшаются шансы выработки общего, единого, консолидированного мнения сообщества. Не меньшее

значение имеет и содержание научных и бытовых представлений о консолидации. Делается вывод, что из-за большого количества и размытости имеющихся определений понятия «общественное мнение», его операционализация требует «петлеобразного» движения от теоретического исследования к эмпирическому и обратно. Для определения понятия «консолидированное общественное мнение» в пространстве конкретных индикаторов как социально-психологического явления, существующего на уровне индивидуального сознания, предлагается использовать следующие группы показателей: оценка степени распространенности и совпадения-различия определенных мнений; особенности образа носителей того или иного мнения; оценка возможностей свободно высказываться; наличие желания и готовности общаться, договариваться и т.д.; ориентация на те или иные правила достижения общей позиции, общего видения, ведения споров, разрешения конфликтов.

Ключевые слова: общественное мнение, индивидуальное мнение, консолидация, конфликт, управление, операционализация

Summary. Socio-psychological perspective analysis of public opinion requires elucidation on how it relates to individual opinion. To make it possible, consider public opinion within the consciousness of the individual. At the level of individual consciousness, public opinion is a reconstruction of a person's understanding of other people's opinions. In this case, the view can be reconstructed in not just one, but several groups, or several communities. Therefore, a person can be a carrier of not only one but several "public opinions", often diametrically opposed. It is assumed that, depending on how subjectively significant differences between people are represented by these public views as important and more they believe they characterize those carriers or other views, as evaluated their capabilities and resources, and the possibility of harmonizing different views, etc. etc., increase or decrease the chances of developing a common, single, consolidated views of the community (run-on sentence; break into smaller

sentences) Equally important is the content of scientific and everyday concepts of consolidation. Conclusions are due to the large number of existing and blur the definitions of "public opinion", its operationalization requires a "loop-like" movements of the theoretical research and empirical back. For a definition of "consolidated public opinion" in the space of specific indicators as a socio-psychological phenomenon that exists at the level of individual consciousness, it is proposed to use the following groups of indicators: assessment of the extent of the differences and similarities, certain opinions; especially, the carrier of a different opinion; assessment of opportunities to speak freely; a willingness and readiness to communicate, negotiate, etc .; focus on certain rules to achieve a common position, a common vision of reference of disputes and conflict resolution.

Key words: public opinion, individual opinion, consolidation, conflict management, operationalization